

50. GODIŠNJICA HMI-a (1974.-2024.)

Zagreb, 8. travnja 2024.

Prof. dr. sc. Ivan Karlić, predstojnik HMI-a

Preuzvišeni oče nadbiskupe zagrebački i Veliki kancelaru KBF-a Sveučilišta u Zagrebu Dražene Kutleša, preuzvišeni oče biskupe Vlado Košiću, poštovani dekane KBF-a prof. dr. sc. Josipe Šimunoviću, gospodo prodekani KBF-a, svi članovi HMI-a i gosti, djelatnici, studenti i profesori KBF-a Sveučilišta u Zagrebu!

50. godišnjica neke institucije, pa tako i našeg Hrvatskoga mariološkog instituta KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, prigoda je za okupljanje članova, za zahvalu Bogu i Majci Božjoj, ali i svima onima koji su tako predano djelovali te omogućili Institutu rast i razvoj. Prije svega, tu mislim na idejnog začetnika i prvog predsjednika HMI-a, fra Karla Balića, koji je bio predsjednik Papinske međunarodne marijanske akademije (PAMI), zatim fra Pavla Meladu, njegova nasljednika i gorljivog promicatelja HMI-a, fra Petra Lubinu, dugogodišnjeg tajnika HMI-a koji je zadivljujućom vjerom i pobožnošću, srcem, dušom i umom, utkao sama sebe u HMI; u mislima su i profesori KBF-a koji su utemeljitelji HMI-a (9. ožujka 1974.), i mnogi drugi dični članovi Instituta, kao A. Rebić, R. Brajičić i mnogi drugi. Posebna je čast i prigoda za zahvalu našim „nestorima“ HMI-a, koji su (nažalost ne svi) i danas ovdje među nama i čija smo svjedočenja malo prije čuli.

Ovakva je godišnjica prigoda i za osvrt na prošlost, pogled na sadašnjost i plan za budućnost. Dakako da nije trenutak za preširoko izlaganje o svemu što je bilo, što jest i što će, ako Bog da, biti ali nekoliko bih naglasaka izdvojio.

O prošlosti

Od svog osnutka, 9. ožujka 1974. pa do danas, HMI se pokazao i potvrdio kao znanstveno-istraživački institut KBF-a Sveučilišta u Zagrebu. To se posebice ogleda u organiziranju Nacionalnih znanstvenih mariološko-marijanskih kongresa (simpozija) kojih je do sada bilo 14 (u Splitu 1976., Mariji Bistrici 1981., Zagrebu i Mariji Bistrici

1984., Zagrebu 1988., na Trsatu 1990., u Mariji Bistrici 1998., Splitu 2002., Đakovu i Aljmašu 2005., Dubrovniku 2007., Oštarijama 2010., Sinju 2013., Sisku 2015., u Ilači (Studijski dan; 2015.) te Nacionalni kongres u Travniku 2018. i u Međugorju 2022.), na kojima su se naši članovi bavili raznim mariološko-marijanskim, ali i drugim temama koje su od velike važnosti kako za teologiju i mariologiju, tako i za druga znanstvena, umjetnička i kulturna područja na hrvatskom ozemlju, osvjetljavajući interdisciplinarnim pristupom bogatu mariološko-marijansku vjerničku baštinu hrvatskog naroda u okviru europskog kršćanstva. K tomu, HMI se od početka uključio i u rad međunarodnih mariološko-marijanskih kongresa koje organizira Papinska međunarodna marijanska akademija (PAMI) sa sjedištem u Rimu; i na njima su članovi HMI-a redovito sudjelovali (14 do sada). Bitno je naglasiti da su nakon gotovo svih kongresa objavljeni zbornici radova (preko 20; točnije: 23), a neka od predavanja održanih na međunarodnim kongresima, u nizu svojih zbornika tiskala je na jednom od stranih jezika Papinska međunarodna marijanska akademija (PAMI), čime je omogućila i stranim stručnjacima uvid u hrvatsku marijansku baštinu.

HMI vodi brigu i o izdavačkoj djelatnosti s mariološko-marijanskom tematikom. Uz pomoć KBF-a i *Kršćanske sadašnjosti* HMI je objavio niz Zbornika radova sa mariološko-marijanskih znanstvenih skupova u Domovini i u inozemstvu (15-ak zbornika), dakako uz ostala vrijedna izdanja marnih članova (fra Petar Lubina posebice), gotovo uvijek uz pomoć KBF-a i KS-a. K tomu valja dodati i 14 vrijednih dokumentarnih filmova o marijanskoj baštini u različitim područjima Hrvatske. Naime, postoji vrijedan projekt o marijanskoj baštini u filmovima; projekt vodi kolegica Hrvojka Mihanović-Salopek. Do sada je izradila desetak filmova o marijanskoj baštini u različitim područjima Hrvatske: Hrvatsko zagorje, sjeverni Jadran, Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar, Slavonija, južni hrvatski otoci, Sisak, Varaždin itd.

Na taj se način HMI uključuje u hrvatsku duhovnu mariološko-marijansku baštinu koja *de facto* seže gotovo u same početke pokrštavanja Hrvata, dakle u rani srednji vijek. Tijekom stoljeća se mariološko-marijansku kult u Hrvatskoj spontano širio iz religiozne prakse u duhovnu baštinu: na svim životnim područjima, kao i u svim granama znanosti i umjetnosti: u graditeljstvu, kiparstvu i slikarstvu, u pjesmi i molitvi,

hrvatski su vjernici doživljavali Mariju svojom moćnom zaštitnicom i pomoćnicom, kako je i danas doživljavamo.

Iako nemamo sačuvanih podataka o prvim marijanskim tekstovima hrvatske usmene i pismene književnosti iz vremena narodnih vladara, reljefni lik blažene Djevice Marije iz Zvonimirove bazilike u Biskupiji kod Knina, koji od 1976. g. častimo kao lik *Gospe Velikoga hrvatskog zavjeta*, upućuje da je naš narod od prvih početaka svoje kršćanske kulture u novoj domovini iskazivao duboku pobožnost prema Majci Božjoj. Vrlo rano je naš narod gradio crkve u čast blažene Djevice Marije, npr. zavjetna crkva kraljice Jelene na Gospinu otoku u Solinu u X. st., Čikina u Zadru i Zvonimirova u Biskupiji u XI. st. itd. Primjeri iz sljedećih stoljeća, iz kojih su nam sačuvani pojedini zapisi, potvrđuju pretpostavku da je Gospa vrlo rano ušla i u našu pismenost i književnost. Naime, u hrvatskoj srednjovjekovnoj literaturi ima dosta slika i legendi o Gospinim čudesima.

U našoj književnosti od XIV. st. sve do naših vremena vrlo čest marijanski motiv bili su *Gospini plačevi*. Ima ih u više redakcija u različitim zbornicima i pjesmaricama, sve tamo od nepoznatih autora iz kasnoga srednjeg vijeka, preko Matije Divkovića (*Nauk krstjanski* iz 1616.), do Tome Babića i Petra Kneževića u XVIII. st. Tematika je u biti ista; riječ je o Gospinu doživljaju Isusove muke. U renesansi su i naši pjesnici, poput Jurja Šižgorića i Marka Marulića, pjevali Gospine himne (*Ad Virginem*) na latinskom, dok je pučka usmena i pisana književnost još prije toga to isto činila na hrvatskom jeziku. Na to jasno upućuju šibenske *Pohvale Gospi* (*Šibenska molitva*).

Poznata nam je i hrvatska marijansko-rodoljubna lirika u kojoj su se jedinstveno izražavali i doživljavali religiozni, marijanski i domoljubni motivi. Tu govorimo i o spomenutoj *domoljubnoj lirici*. Pojavila se u teškim vremenima i praktično je vezana uz marijansku pobožnost. Naime, prva hrvatska poznata rodoljubna pjesma klasična je molitva Mariji, da nas u opasnim vremenima obrani od osmanlijskih nasrtaja. Po svemu sudeći, jedan stari pop-glagoljaš, prethodnik Popa Martinca i Marka Marulića, u vrijeme turskih prodora utječe se Gospi i moli da pomogne. To najbolje tumači sam naslov ove stare pjesme, prvi stih, *Spasi Marije, tvojih vernih, izbavi nas od tug neizmernih...* Tekst ove rodoljubno-marijanske pjesme sačuvan u Tkonskom zborniku, glagoljskom rukopisu iz XVI. st.

Koju godinu poslije Marulić će u svojoj *Molitvi suprotiva Turkom* ponoviti iste misli i zazive, molit će se Bogu i Gospi da „nas pomiluju“.

Ta rodoljubna crta marijanskog nadahnuća tijekom duge povijesti u našoj se književnosti stalno osjećala, kao što se i danas osjeća. Pomoć i zagovor presvete Bogorodice česta je inspiracija u našoj pučkoj i umjetničkoj poeziji.

U XX. st. imamo također puno imena koja su pjevala i pisala Gospi u čast. Primjerice: Vladimir Nazor, Fran Galović, Tin Ujević, Antun Branko Šimić, Dragutin Domjanić, Đuro Sudeta, Antun Bonifačić, Zlatko Tomičić, Izidor Poljak, Lucijan Kordić, Sestra Marija od Presvetog srca (Anka Petričević). Tin Ujević, u svojoj *Molitvi Bogomajci* kaže:

*Blažena Gospo moje sijede majke,
Marijo, zvijezdo bijelih naraštaja,
S usnice tvoje s ruku punih sjaja,
Ja popih prve neborajske bajke.*

Dobro zaključuju Neven Jurica i Božidar Petrač u svojim studijima o marijanskoj lirici, da je marijanska pjesma, s jedne strane, središnje mjesto naše religiozne poezije, bitno određena vjerskim naukom, dok je s druge najizravnije povezana s pučkom pobožnošću, tako da se u njoj najsnažnije prožimaju naši zajednički i osobni, kolektivni i individualni osjećaji i doživljaji.

Činjenica je da, kad je opasnost hrvatskom narodu postajala sve veća, pobožnost prema Gospi je također jačala! To je vrijedilo i u doba turskih navala, ali – sjetimo se – i u Domovinskom ratu, osobito pobožnost krunice. Naše molitve i utjecanja Gospi, pa i nazivi *odvjetnica* i *kraljica*, bili uvijek vezani uz konkretne prilike, osobne, obiteljske i zajedničke, pa i društveno-političke. Povijest nas Hrvata nije bila laka. Strane su vlasti i nasilja bili čestim razlogom da smo od Majke Božje tražili ne samo duhovnu već i vremenitu pomoć i zaštitu. Vidjeli smo to i u Domovinskom ratu kad se s krunicom oko vrata branila Domovina. Marija je simbol i zaštita! Znano je da je npr. Hrvatski sabor nazvao blaženu Djevicu *fidelissima advocata Croatiae* (najvjernija odvjetnica Hrvatske); častili su je iz zahvalnosti kao *kraljicu Hrvata* i *Početak boljega svijeta*; naš ju je narod nazivao i danas je naziva najuzvišenijim imenima. Ne bi u tom trebalo biti ništa zazorno! Jer, kao što je Marija u religioznoj opciji *majka, zaštitnica* i *kraljica*

pojedinaца, obitelji i zajednica, tako je i cijele Crkve, pa i cijelih naroda. Naravno, ne radi o političkoj, već religioznoj misli i doživljaju.

Na tu svekoliku vrijednu mariološko-marijansku hrvatsku tradiciju nastavlja se i djelovanje našeg HMI-a.

O sadašnjosti

Kao znanstveno-istraživački institut, danas je HMI ustrojben jedinica KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, koji usklađuje svoje djelovanje sa crkvenim i civilnim propisima, sa Statutom KBF-a i vlastitom *Pravilniku* koji će se u bližoj budućnosti uskladiti i sa novim Statutom KBF-a te dobiti i novi *Pravilnik* zajedno sa drugim znanstveno-istraživačkim institutima KBF-a. Sa svojih 50-ak članova, Institut i danas organizira i izvodi znanstveno-istraživački i visokostručni rad o mariološkim temama iz područja raznih teoloških disciplina i umjetničkog područja.

U okviru znanstveno-istraživačkoga i visokostručnog rada Institut:

- organizira i vodi izradu znanstvenih projekata;
- organizira znanstvene i stručne skupove;
- priprema za izdavanje znanstvene i stručne publikacije u svezi sa svojim znanstveno-istraživačkim i stručnim radom;
- organizira i izvodi programe usavršavanja za pastoralne djelatnike marijanskih svetišta;
- organizira i ostvaruje savjetodavni rad za pastoralne djelatnike marijanskih svetišta;
- daje stručna mišljenja i ekspertize.

O budućnosti

Nastavljajući se na vrijednu mariološko-marijansku hrvatsku tradiciju, poslanje HMI-a će i nadalje biti promicanje i istraživanje mariologije, mariološko-marijanske tradicije i pobožnosti u okviru institucija kojima pripada – KBF-a Sveučilišta u Zagrebu, ali cijele Crkve u Hrvatskoj i BiH. U razdoblju koje je pred nama namjeravamo uključiti u rad Instituta, pa i pozvati u svoje članstvo, više profesora kako sa našega, tako i sa drugih hrvatskih bogoslovnih, ali i drugih učilišta. Takav će poziv biti upućen također svećenicima i pastoralnim suradnicima kojima je povjerena skrb o marijanskim svetištima. S tim u svezi, već se duže vremena u našoj Crkvi osjeća potreba organiziranja

i izvođenja programa usavršavanja pastoralnih djelatnika marijanskih svetišta, a to po naravi stvari pripada i području kojim se bavi HMI, pa će on svoje buduće djelovanje tako i usmjeravati. Još je u planovima jedan poseban iskorak: uz program usavršavanja možda bude moguće organizirati i poslijediplomski specijalistički studij za pastoralne djelatnike (svećenike i vjernike-laike) sa mariološko-marijanskom tematikom. K tomu, dodatni napor valja učiniti i u djelovanju kojim bi se osigurala bolja prisutnost HMI-a u širem znanstvenom, kulturnom, društvenom i medijskom prostoru Hrvatske, ali i drugih zemalja u kojima žive Hrvati.

Od planova, poslova i zadaća koje su pred Hrvatskim mariološkim institutom u kratkoročnom razdoblju navodimo sljedeće:

- objavljivanje zbornika sa Nacionalnoga mariološko-marijanskog kongresa održanog 2022. g. u Međugorju; zbornik je *de facto* dovršen i uskoro će biti objavljen;
- sudjelovanje na 26. Međunarodnom mariološko-marijanskom kongresu koji će se održati od 3.-7. rujna 2025. u Rimu;
- pripremanje Nacionalnoga mariološko-marijanskog kongresa, vjerojatno 2026. (trebao je biti dogodine, ali se mora odgoditi zbog onoga međunarodnog);
- objavljivanje zbornika radova sa spomenutih kongresa.
- naš Institut ima i zadaću promicanja ekumenske dimenzije marijanske teologije, kao i međuvjerskog dijaloga, te će i tome području biti i nadalje posvećeno dosta pozornosti i truda, na što neprestano potiče i vodstvo PAMI-a u Rimu.

Kako se vidi, planova je dosta, ali dosadašnje djelovanje HMI-a pokazuje da su njegovi članovi, vjerujući i pouzdajući se u Marijin zagovor i Božju pomoć, marljivim zajedničkim radom ostvarili mnoge vrijedne pothvate koji svjedoče o bogatoj teološkoj i kulturnoj baštini, građenoj i njegovanoj u privrženoj vjernosti Majci Gospodinovoj, „Najvjernijoj odvjetnici Hrvatske“, „Zvijezdi nove evangelizacije“, zalogu naše bolje sadašnjosti i budućnosti.

Hvala na pozornosti!